

ki, kinek és hogyan épített telepet hármaskérdéséből a szerző végül az építetők kilétét ítéli meghatározónak, ami átfogja a telepszerű lakásépítés egészét, s a további fejezetekben az építetők szerint tárgyalja a témát. Az építetők körének – állam, városok, vállalatok, Országos Társadalombiztosító Intézet, házépítő szövetkezetek, magánérő, egyház – kiemeléséből több előny is származik. Áttekinthetővé válik, hogy ki épít, milyen célból, és hogyan finanszírozza a programot, majd vizsgálható az így létrejött telepek társadalma, végül a telepek helyszíne, telekhasználat, morfológiája, lakásösszetétele és építészeti értékei. Az építetők szerinti rendszerezésnek vannak azonban hátrányai is. Mivel a könyv száz év építkezéseit tekinti át, az olvasó számára annyiszor indul újra a történet, ahányszor egy új építetők tevékenysége kerül tárgyalásra, ami nem kevés, hiszen a korábban felsorolt hét főbb építetők körén belül a könyv külön tárgyalja az egyes minisztériumok és nagyvállalatok építkezéseit. Az események így töredezzé, összefüggéseikben nehezen követhetővé válnak. A következtetések levonására, a telepszerű lakásépítés hazai lakásépítésen belüli súlyának a meghatározására, általános jellemzőinek a megfogalmazására a szerző sem vállalkozik.

A könyvet végigolvasva a recenziószámára mégis kirajzolódik egy kép a hazai telepszerű lakásépítés első száz évéről. Az építetők és a finanszírozás szerepét kiemelő feldolgozás egyértelmű tanulsága a szinte állandó (valós vagy csak hivatkozási alapként használt) pénzhiány, amely indokként szolgált arra, hogy a mennyiségi szempontok fontosabbak a minőségiéknél. „Ha az adott évben a

rendelkezésre álló összegből rövid idő alatt tudtak nagy számban az igénylők anyagi helyzetének megfelelő egyszoba-konyhás lakásos telepeket építtetni, akkor mindig megszavazták a nagy sűrűségű földszintes telepek építését” – írja a szerző a főváros lakáspolitikája kapcsán, de a mondatot szinte minden építetőnél megismételhetné volna. A fenti szemléletből is következik, hogy az egyes lakás- és épületípusokat, a minőséget, a telepítést, a díszítettséget sokkal inkább meghatározta, hogy kiknek a számára építették, mint az, hogy ki volt az építetők. A társadalmi különbségeket tükröző-kifejező építészeti megoldások a nagyobb vállalati telepeken belül különösen jól láthatóak, az ózdi munkáskolónián belüli, a tisztisor, az altiszt lakóházak és a munkásházak közötti látványos szegregációra a szerző is rámutat. Végül a könyv szomorú tanulsága, hogy a telepszerű lakásépítésben rejlő kísérletekre – az ideális forma, az ideális, de legalább előre tekintő környezet keresésére – szinte alig van felmutatható példa a hazai telepszerű lakásépítésben.

Körner Zsuzsa hiánypótló művet hozott létre, amikor a hazai telepszerű lakásépítés száz évének történetét megírta, közzétette gazdag kutatási anyagát, és a leírakat számos ismert és sok új ábrával illusztrálta. A könyv szerkesztése jól segíti a megértést, a harmadik kötetével új külsőben megjelenő *Urbanisztikai füzetek* pedig végre a sorozat tartalmához illő formát kapott. (Körner Zsuzsa: *A telepszerű lakásépítés története Magyarországon 1850-1945. Urbanisztikai füzetek 3. Budapest: TERC, 2004*)

Simon Mariann
építészettörténész, BMGE

Tudományelméleti kérdések a nyelvészetben

Az ismeretszerzés és ismeretfeldolgozás folyamataira vonatkozó tudományelméleti felismerések a múlt század második

felében meghatározó szerepet játszottak a modern nyelvészet létrejöttében. A hatvanas-hetvenes években a tudományelmélet közvetítésével egyre nagyobb teret nyert a természettudományos szemléletmód a nyelvészeti kutatásokban. Ezzel párhuzamosan

a nyelvészeti kutatások új eredményei is ösztönzően hatottak a tudományelmélet és a tudományfilozófia fejlődésére.

Az elmúlt két évtized során azonban érezhetően megváltozott nyelvészet és tudományelmélet harmonikus együttműködése. A tudományelmélet képviselőinek figyelme ma többnyire a naturalizmus valamelyik népszerű problémájára irányul, a nyelvészek pedig saját szakterületük belső kérdéseinek elmélyítésére koncentrálnak. Elsősorban ezzel az érdeklődésbeli különbséggel magyarázható, hogy az utóbbi időben csak elvétve fordult elő termékeny párbeszéd a két tudományterület szakértői között.

Nemrég megjelent, német nyelvű kötetben Kertész András e párbeszéd megújításának lehetőségeit mutatja be. Kertész meglátása szerint a tudományelmélet nyelvészeti alkalmazása a kutatás jelenlegi stádiumában mindkét szakterület számára előnyös lehet. Több érvel is alátámasztható, hogy a kortárs nyelvészeti elméletek szempontjából miért lenne hasznos újratárgyalni néhány alapvető tudományelméleti kérdést. Először is, a nyelvészeti kutatások gyakran olyan előfeltevésekből indulnak ki, amelyek a tudományelméleti reflexió fényében ma már elfogadhatatlannak minősülnek. Másodsorban, a nyelvészetben felmerülő elméleti kérdések egy része – az alapkérdések túlnyomó többsége – csak a nyelvészet hatókörén kívül eső ismeretek alkalmazásával válaszolható eredményesen. Végül megemlíthető, hogy a tudományelméletben felhalmozott tapasztalatok hozzájárulhatnának a nyelvészeti munkában alkalmazott argumentációs módszerek finomításához és a következtetésekben felmerülő esetleges hibák kijavításához.

Vitathatatlan, hogy a tudományelmélet számára is előnyökkel járna a nyelvészettel való szorosabb együttműködés. A szemantikai, szintaktikai vagy pragmatikai kérdéseket elemző nyelvészek ugyanis olyan árnyalt nyelvhasználati problémákra is érzékenyen

reagálnak, amelyek a tudományelmélet saját nézőpontjából általában nem is észlelhetőek. Ennélfogva a nyelvészet fogalmaival gazdagítani lehetne a tudományelmélet hagyományos szótárát, és bővíteni lehetne azon kérdések körét, amelyekkel a tudományelmélet jelenlegi képviselői foglalkoznak.

E megfontolások alapján Kertész egy olyan metalingvisztikai kutatási programot vázol fel, amelyben a nyelvészeti és a tudományelméleti szempontok egyenlő hangsúllyal jutnak érvényre. A gondolatmenet kiindulópontja és egyben vezérfonala a tudományos naturalizmus álláspontjának részletes és újszerű elemzése. Kertész rámutat, hogy a naturalizált szemléletmódra hagyatkozva a nyelvészet egyes részterületein belül eredményesen alkalmazható metatudományos elméleteket lehet létrehozni. Különösen érdekesnek számít ebből a szempontból a metafora *George Lakoff* és *Mark Johnson* nevéhez fűződő kognitív nyelvészeti elmélete és a kétszintű moduláris szemantika *Manfred Bierwisch* és *Ewald Lang* által kidolgozott modellje. Kertész szerint mindkét elméletre érvényes, hogy tudományelméleti reflexióval ellentmondások mutathatóak ki tárgytudományos állításaikban, és tipikus logikai hibák fedezhetőek fel következtetéseikben, de e reflexió önmagában véve egyik esetben sem alkalmas arra, hogy megfelelő szaktudományos megoldást is kínáljon a feltárt nehézségekre. Ez végső soron azt jelenti, hogy a tudományelméleti reflexió módszerével feltárt problémák megoldásán a nyelvészeknek már saját eszközeikkel kell tovább dolgozniuk.

Nemzetközi mércével mérve a Kertész által felvázolt metalingvisztikai program egyik legszembetűnőbb újdonsága fogalmi és látásmódbeli nyitottságában áll. A szerző végleges tézisek és zárt elméletek helyett mindenütt új problémamegoldási lehetőségeket keres, olyan szabályokat, amelyek az egzakt tudományos elméletalkotás előfeltételét képe-

zik. Ezért illusztrálja elemzéseit számos esettanulmánnyal. A metafora kognitív elméletének elemzése során például a nyelv fogalmához kapcsolódó fogalmi metaforák sokaságát veszi szemügyre, a moduláris szemantika áttekintésekor pedig a szemantikai aluldetermináltság tipikus példáit mutatja be.

Az elkövetkező évek egyik izgalmas kérdése, hogy a metalingvisztika kutatási programja milyen módon és milyen mértékben támasztható alá újabb alkalmazásokkal. Vár-

juk a folytatást. A téma iránt érdeklődő olvasók figyelmébe ajánlom Kertész András egy további, szintén a közelmúltban megjelent kötetét is: *Cognitive Semantics and Scientific Knowledge*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 2004. (András Kertész: *Philosophie der Linguistik. Studien zur naturalisierten Wissenschaftstheorie*. Tübingen: Gunter Narr Verlag, 2004. 440 p.)

Vecsey Zoltán

SZTE Bölcsészettudományi Kar

MINDENTUDÁS EGYETEME

I-IV. – Sikersztori – helyben, képen, gépen, papíron

„Lehetséges-e enciklopédikus tudás a 21. században? Lehetséges-e ma a tudás valamiféle teljességét birtokolni; ha nem is mindent, de mindenképpen lényegeset tudni; s jelesül a tudományoknak – ha nem is minden területén, de legalább – minden alapvető területén otthonosan mozogni?”

E kérdéseket Nyíri Kristóf akadémikus fogalmazta meg a *Mindentudás Egyeteme* széleskörű publikuma előtt. Ez nemcsak szólásforma: aki nyomon követi a *Mindentudás Egyetemének* sikertörténetét, pontosan tudja, hogy ez a publikum a szó értelmének teljességében széleskörű. Korántsem csupán a Műszaki Egyetem impozáns auditoriumát hétről hétre birtokba vevő, szívet melengetően változatos összetételű hallgatóságot jelenti, hanem mára bizony a magyar felnőtt népesség nem kevesebb, mint felét érinti.

A hazai hagyományokra építkező, az angolszász és francia tudománykommunikációs gyakorlat tapasztalatait feldolgozó, de mindettől több ponton is elrugaskodó tudományos ismeretterjesztő projekt az elmúlt három évben a társadalom összes információs csatornáját meghódította. Olyan eredményességgel állítja a maga szolgálatába a manapság egyre kevesebb értéket felmu-

tatni képes elektronikus és írott sajtót, olyan hozzáértéssel nyúl a Gutenberg-galaxis végnapjaiban vergődő könyvkultúrához, hogy ez már önmagában is komoly tanulságokkal jár. A *Mindentudás Egyetemé*-nek katedráján elhangzó előadásokat felvonultató könyvsorozat negyedik kötetének megjelenése megfelelő alkalmat kínál arra, hogy az érdeklődő megpróbálja e tanulságok közelébe férkőzni.

A Nyíri professzor által konkrétan felvetett – de áttételesen minden egyes előadás során megfogalmazódó – dilemma, hogy tudniillik miben is áll és hol lakozik a tudás, a jelenkori ember egyik legnagyobb problémája. A legkülönbözőbb forrásokból rázúduló információáradat alatt elevenen eltemetve nemhogy értelmezni és osztályozni nem tudja, de jószereivel felfogni sem nagyon bírja mindazt, amit tudásnak hisz. Ez az inkompetencia egyrészt rendkívüli szorongást, másrészt indokolatlan magabiztosságot szül. Az egyes ember még sosem állt ilyen nagyszámú információ birtokában az őt körülvevő világról, és *ad absurdum* még sosem volt ennyire védtelen – zavarodott és tanácstalan.

E mára közhelyszámba menő státusz megállapítása a kötetek szempontjából csak annyiban érdekes, amennyiben a *Mindentudás Egyetemének* befogadó közegét írja le. Így válik ugyanis érthetővé, hogy milyen kényes feladat előtt álltak e projekt gazdái